

Proloog

Tanneke

Februari 1657

Een snijdend koude februaridag, de Markt ligt er verlaten bij. Geen wonder, hij ziet nog wit van de vorige hagelbui terwijl de donkere hemel al een volgende lading aankondigt. Ik sla mijn kraag omhoog en glibber naar de overkant. Ik moet niettemin moed verzamelen om die herberg binnen te gaan, voor het eerst in mijn leven.

Ik ben amper over de drempel of iemand vraagt of die verdomde deur dicht kan.

Het staat blauw van de rook. Ik onderscheid groepjes dobbelende mannen. Twee meiden zijn met bier onderweg van de ene tafel naar de andere. Ze nemen me kort op, stellen vast dat ik hier niet thuishoor en gaan verder met bedienen. Een derde heeft de handen amper leeg of ze wordt bij zo'n kerel op schoot getrokken. Een gilletteje volgt, daarna gebulder bij de hele kring.

Mechelen is een herberg waar je volgens de verhalen meer kunt kopen dan alleen bier en worst. Liefde of wat daarvoor moet doorgaan, loten voor de trekking, en je kunt hier je toe-

komst laten lezen, hoe je wilt, in je geopende hand of een flesje meegebrachte pis. Iedere Delftenaar heeft zijn mening klaar over Mechelen.

Ik kom voor de schilderijen, die gaan hier net zo goed in de verkoop. Het duurt een paar tellen, dan heb ik door waar ze hangen. Daar, links achter die rij ruggen en schouders.

Nu zal ik dat doek van Johannes met eigen ogen zien ook.

Kijk, daar heb je IJsbeer, die komt even snuffelen. IJsbeer is een hond. De naam zegt meer over Johannes' familie dan over het beest, want dat is mak en ongevaarlijk. Hooguit log uitgevallen.

Bij het laatste tafeltje draait een kerel net een kwartslag opzij, steekt zijn been uit en laat zijn laars met sporen op een naastgelegen kruk rusten. Doorgang versperd. Pas als ik inhoud neemt hij de moeite om op te kijken van zijn speelkaarten.

‘Waarheen ben jij onderweg, juffrouw, zo helemaal alleen?’

Ik kijk naar een bolle kop, half kaal, met roze spekwangen en een vreemde plooi bij de neuswortel.

Moet ik dat smalende toontje pikken? Het middaguur heeft nog niet geslagen of deze kerels zijn al hard op weg om ladderzat te worden. Drinken en kaarten, in plaats van zich nuttig te maken zoals ieder ander.

Ik kan natuurlijk gewoon doorlopen en dat been opzijduwen, maar dan heb je de poppen aan het dansen. Ik ken het soort, daar verandert zijn vreemde tongval – ergens uit het oosten van het land? – niets aan. Straks loopt hij brutaalweg achter me aan, en als ik pech heb met zijn kornuiten in het kielzog, want ja, dan heb ik hem uitgedaagd.

Nee, mijn halve uurtje middagpauze is me dierbaar, ik zal dit anders moeten oplossen. Eerst maar netjes vragen of ik erdoor mag. Lukt dat niet, dan neem ik alsnog een omweg.

Een tafelnoot van meneer de praatjesmaker haalt de pijp uit zijn mond, blaast kalm een wolkje en roept dat Gert – kijk

aan, mijn belager heeft een naam – moet bijspelen. Dat het gelag anders voor zijn rekening is. Die woorden vinden instemming bij de twee anderen.

Kale Gert werpt een geduldige blik op de drie ruitens op tafel en het leitje met krijt ernaast, besluiteloos, zo lijkt het.

Dan legt hij alsnog zijn kaarten weg. Zodra hij zich overeind heeft gehesen, blijkt hij een volle kop groter dan ik. Allemachtig, wat stinkt hij naar zweet en pis. Ik vraag – terwijl ik langs hem heen probeer te kijken – of ik er alsjebliedt door mag, maar hij brengt zijn zatte kop nog wat dichterbij en slaat een arm om mijn schouder. Hij zegt dat hij bereid is om me gezelschap te houden en vraagt in één adem of ik een gulden kost. Ik zeg dat ik niets kost zolang hij maar met zijn poten van me afblijft. Ik weet me met moeite los te wringen, maar Gert geeft niet zomaar op.

Ik draai me om om het maar via de omweg te proberen, maar hij grijpt me bij een slip van mijn cape. Ruw trekt hij mij naar zich toe. Zijn drie makkers laten het gebeuren. Ook Ijsbeer vergeet te blaffen.

Gert grijnst me alleen maar toe met een lege blik, alsof hij zelf ook benieuwd is hoe het verhaal verdergaat.

Elders in de herberg vallen gesprekken stil. De wand met schilderijen is enkele passen verwijderd.

Gert noemt mij een vurig type. Daar kon hij weleens gelijk in hebben. Ik voel bloed naar mijn wangen stromen. Goed dan, als hij het echt wil. Ik kom vrijwillig nog iets dichterbij. Zonder zijn blik los te laten zeg ik dat hij me maar beter kan laten gaan.

‘Volgens mij ken jij Ijsbeer niet. Zodra ik ga gillen, en dat staat elk moment te gebeuren, heb je kans dat hij begint te bijten. En gebeten worden door Ijsbeer is niet leuk.’

‘Wie of wat is Ijsbeer? Die hond?’ Hij werpt een ongelovige blik opzij.

‘Ijsbeer is een wolfhond, een kruising. Het kan zijn dat jij over

een kwartiertje naar huis moet worden gedragen.’

Hij lacht wat onbeholpen. ‘Geloof je het zelf?’

‘Nietwaar, Ijsbeer?’ Ik draai me om naar het beest. Dat is op zijn achterpoten gaan zitten en kijkt me niet-begrijpend aan. Hindert niks, Ijsbeer is vooral groot.

Daar klinkt voorzichtig gelach. Twee van zijn kornuiten stoten elkaar aan.

Gert schraapt bedenkelijk langs zijn drie-dagen-baard.

‘Denk je nou heus dat ik bang ben voor dat beest?’ vraagt hij ongelovig.

Ik ruk me los en zet de handen in mijn zij. ‘Je vrienden lijken zich te verheugen op de keer dat jij je lesje leert en die lijkt dichterbij dan ooit.’

De blik die hij in de rondte werpt spreekt voor zich: deze kwestie kan maar beter snel zijn afgehandeld.

‘Vergeet die meid,’ roept er eentje. ‘Kom gewoon zitten en speel bij.’

Gert lacht, eerst naar hen, dan naar mij. Ten slotte een korte blik naar de hond. Op zoek naar een keuze.

‘Neem me niet kwalijk, juffrouw, maar mijn vrienden...’

De rest van zijn excuus gaat ten onder in hoongelach.

Vlug loop ik door. Probleem één mag hiermee dan zijn opgelost, er is nog steeds een rij ruggen die mij het zicht op de schilderijen verspert.

Ik moet een stem opzetten om te vragen of ik erdoor mag, anders kom ik niet boven het kattengejank van de doedelzak uit.

Geen van die kerels hoort me, ze zien me niet eens. En op mijn tenen staan helpt evenmin, dus tik ik er een op zijn schouder. ‘Zou u me er misschien langs willen laten?’

Ik staar in een verbaasd gezicht met een open mond waarin een voortand mist. Ook de neus heeft klappen opgelopen.

‘Maak plaats voor een dame!’ brult hij met schorre stem.

Kijk, dat heeft effect.

Ik wurm me naar voren. Eén voordeel: in dit gedrang herkent geen mens me. Heb ik me daarvoor in te kleine kleren van mijn moeder gehesen. En die extra doek over mijn kapje had ik ook thuis kunnen laten.

Mannenzweet en bier, het een stinkt nog meer dan het ander.

Dan sta ik pal voor het doek. Allemachtig, wat is het groot. Hoe heeft Johannes dat klaargespeeld? Normaal schildert hij amper in de winter, nu levert hij dit gevaarte af. Hij moet de voorbije maanden dat hij zich hierboven in zijn atelier verschanste als een bezetene tekeer zijn gegaan. De maanden dat zijn schoonmoeder hem daar de toegang had ontzegd.

Hoe vreselijk ook, de verhalen kloppen, het is een bordeel-scène. Rechts hoertje, dan klant, links koppelaarster.

De mannen achter me hebben hun mening klaar: ‘Schaamteloos’, ‘een smerige katholieken-streek’, ‘aantasting van de goede zeden’. Het erge is, ze hebben nog gelijk ook, Johannes lijkt wel gek geworden.

Het doek schijnt hier pas een dag te hangen, maar het nieuws gaat als een lopend vuurtje rond. Ook ik wilde weten of dit meer was dan typisch Delftse kwaadsprekerij. Het antwoord is: nee. Hij heeft zichzelf te schande gemaakt.

Daar zul je hem zelf hebben trouwens, die kerel links vooraan op het doek, gestoken in kazak met split, net zo’n Italiaanse troubadour die van kermis naar kermis trekt. Geen misverstand mogelijk. Het gezicht is wat verdekt in de schaduw, maar je herkent Johannes aan zijn scheve grijns en lange krullen. Wat heeft hij in dit tafereel te zoeken? Hij brengt een toast uit op het paartje van de avond.

Een volgende duw van achteren, er gaat bier over mijn cape, maar ik zet me schrap. Nee, nu wil ik alles zien.

Tenminste, een deel van mij is hiervoor gekomen, een ander deel sluit zich het liefste af. Ik kijk naar iets wat ik niet wil zien.

De in zwart gestoken koppelaarster vindt het uiteraard allemaal best, zolang de klant maar een muntje betaalt. Hij heeft het in de aanslag, zijn vrije hand ligt op de borst van het hoertje. Hoe schunnig wil je het hebben?

Dat arme kind maar blozen.

Hemel, is zij wie ik denk dat ze is?

1

Johannes

September 1657

Cat is daarginds, aan de overkant van de Markt, op tweeën-
gentig passen oftewel anderhalve minuut lopen. Kijk je boven
de leilindes uit, langs de steunberen van de Nieuwe Kerk, dan
kun je het pand net zien. Het zolderraam staat open. We zouden
naar elkaar kunnen zwaaien.

Rond dit uur krijgt de kleine Elizabeth een papje en Maria een
paar partjes van de appel die Cat in een lang lint heeft proberen
te schillen. Als haar dat bij toeval een keer lukt zal Maria in haar
platte handjes klappen – maar ze schilt langzaam en dun en dus
gaat het gauw mis. Met volle mond vraagt Maria waarom ik er
niet ben en Cat stelt haar gerust dat ik vandaag vast nog even
langskom, in de hoop dat het daarna klaar is met vragen. Maar
Maria is drie en kan de waterige ogen van mama intussen lezen,
dus wil ze nog weten waarom ik nog altijd in de ‘berg’ slaap. De
herberg noemt ze berg.

Dit soort gevraagd kan Cat alleen pareren door op licht ont-
stemde toon te zeggen dat papa met mama over de toekomst

wil praten en dat alles tot die tijd open ligt. Dat wordt te ingewikkeld voor Maria, die zal haar aandacht naar het pasgeboren zusje verleggen. Met een lach, met kietelen of met de rammelaar.

Of misschien heeft ze toch nog een laatste vraag voor mama in petto. Of ik *skilder*. Schilderen vindt ze een moeilijk woord. Cat zal zeggen dat ze door moet eten aangezien ze dadelijk naar buiten gaan. Dan veegt ze een voor een Maria's vingertjes af. En bij Elizabeth de hele toet en de wangen.

Van schilderen is eigenlijk geen sprake. Ik staar al een poosje naar buiten, of beter gezegd naar het spinnenweb hier pal voor het raam, want daar is net een vlieg in gevangen. Och, arme stakker, kun jij ook geen kant meer op? Zag je het web niet hangen? Terwijl je zulke grote ogen hebt. Ik zal je zeggen, dit web is speciaal voor jou gespannen, in de volle breedte hangt het uit. Nee, spartelen helpt je niet, dat alarmeert de spin juist. Daar komt ze al aangelopen. Het web trilt van opwinding. Zolang het allemaal duurt – rennen, gif inspuiten, inspinnen – blijf ik op de hand van de vlieg. Ik hoop tegen beter weten in dat die zal weten te ontsnappen en dadelijk het luchtruim kiest. Opgelucht zou ik hem uitzwaaien.

Als katholiek hoor ik nu eenmaal in wonderen te geloven. Mensen zijn niet gemaakt om zich te verzoenen met de rauwe realiteit, vol zure lessen waarbij de Heer der Wrake telkens het laatste woord heeft. Je reinste knechting van de ziel. Mensen willen verheven worden en bevrijd, ze hebben recht op hun mirakel. Ik ook, zonder zou ik het niet redden. De kille nuchterheid van het protestantisme was me altijd al een gruwel. Afijn, laten we godsdienst er maar buiten laten. Dat onderwerp hangt me danig de keel uit.

Van de vlieg is al weinig meer te zien dan een witte kluwen. Dag vlieg, jij hebt je laatste rondje gevlogen.

Nou vooruit, Johannes, je kunt maar beter voortmaken. Da-

delijk komt de volgende wolk en heb je die matte gloed terug. Je ging toch kijken hoe je meer licht kon vangen op het tafelkleed zodat het hele portret wat helderder van toon werd? Met lum-melen bereik je zeker niets.

Cat zegt dat ik gek ben dat ik tegen alles praat, tegen mijn schilderijen, tegen Ijsbeer, tegen de wolken, tegen mezelf. Maar wanneer ik me in stilte op haar portret probeer toe te leggen, zit zij juist op de praatstoel. Met al die vragen en gedachtesprongen brengt ze me van mijn à propos. Dan ga ik neuriën en dat stoort haar weer. Voor je het weet trekt ze bleek weg, als een koren-bloem zonder water. Dat sippe gezicht zodra ze zich afgewezen voelt, soms kan ik het niet meer verdragen, terwijl ik zelf degene ben die het oproept. Ze beseft niet dat een schilderij alleen met uiterste concentratie tot stand komt. Dat het mijn uiting van liefde is. Dat zij alleen dan op haar allermooist wordt.

Ik neem plaats achter de ezel. De zon komt langs de gordijnen binnen, je ziet het stof dansen in de schuine lichtsnaren. Een atelier op het zuiden is gekkenwerk, daar ben ik wel achter. Twee van de drie ramen heb ik moeten afdekken.

Op een dag ziet Delft mijn talent. Dan kan ik me een atelier op het noorden veroorloven en haal ik de duurste pigmenten en penselen in huis. Dan gaat mijn duel met het licht een volgende fase in.

Vooruit, Johannes, aan de slag. Vandaag kun je een stap in de gewenste richting zetten. Kijk nog eens goed, de witte kan en haar kraag vangen het gedempte licht mooi af, maar verdient het fruit achter de kan niet ook een helderder toets?

Nee, dan schijnt het licht haast in haar gezicht en dat zou haar wakker moeten maken. Beter om het zo te laten. Ook een geschilderde Cat wil heerlijk kunnen dagdromen.

En ik droom weer dat Cat op een dag gelukkig is.